

Učiteljski Tovariš.

Glasilo avstrijskega jugoslovanskega učiteljstva.

Vsebina: „Usoda našega naroda in učiteljstvo.“ — Rakteljeva petdesetletnica. — Po volitvah. — Zmes. — Učiteljski pravnik. — Dopisi. — Društveni vestnik. — Književnost in umetnost. — Vestnik. — Uradni razpisi učiteljskih služeb. — Inserati.

„Usoda našega naroda in učiteljstvo.“

„V Istri nema klerikalizma“.

Tako me je zavrnil nek odličen pristaš isterskih Slovencev in Hrvatov, ko sva premotrivala položaj in politiko isterskih Slovanov v obč. Možu sem pripoznal, da ima prav v jednom pomenu, namreč v tem, da v Istriji ne nastopa klerikalizem še z ono brezobzirnostjo kakor pri nas na Kranjskem, ali pa na Goriškem. Toda, ko sem ga pa opozoril na neke pojave, ki se porajajo dan na dan ravno na obalih tržaškega zaliva in v njenem obližju — obljubil mi je, stvar zasledovati paznega očesa. Opozoril sem ga posebno na ona dejstva, ki jih precej pogosto navaja „Edinost“ — kar se pa njej ne dozdeva, da bi bili to oznanjevalci in zaščitniki onega klerikalizma, ki postopa tako brezobzirno na Kranjskem in na Goriškem, a očitvidno narašča tudi vže na Štajerskem. Navedel sem mu najnovejše pojave v Dekanij, priporočanje „Primorskega lista“ po znanem „Cavaliehu et consortes“, delovanje „amicoveev“ in slednjič pisavo zvestega sodruga „Slovenčevega in „Gorice“ — tržaškega „Novega lista“. Zatrdil sem mu, da bode nastopil ta list — in jih že nastopa — ravno ista pota, kakor jih hodijo listi a-la „Slovenec“, „Gorica“, „Primorski list“, „Domoljub“ in „Slov. Gospodar“. Pritrtil sem mu pa, da je isterska duhovščina v večini prepojena še z onim

pravim domoljubjem, z ono sveto navdušenostjo za blagor in povzdigo zatiranega in bednega istrskega ljudstva kakor je bila, recimo, stara kranjska ali pa goriška duhovščina. Pa časi se spreminjajo in mi tudi z njimi. Naj zaveje iz tržaškega škofijstva n. pr. taka sapa, kakor piha n. pr. iz ljubljanskega ali pa goriškega in naj nastopi v Trstu n. pr. nekaj takih posvetnjakov, kakor so n. pr. v Ljubljani najnovejši deželni zastopniki kmetških občin na Kranjskem — no potem smo ravno tam, kakor so n. pr. sedaj na Goriškem. Kje se je kedaj goriškim voditeljem — recimo pred dvema letoma — dozdevalo, da bodeta na Goriškem nastali dve stranki — po istem kopitu kakor na Kranjskem! Kar imamo sedaj na Kranjskem in Goriškem, to dočakamo prej ali slej i na Primorskem — — — — —

Zgoraj smo omenili primorskega klerikalnega pobratima „Slovenca“ in „Gorice“ tržaškega „Novega lista“. Ta obskurni listič — ki najbrže je iz jasel mednarodnega klerikalizma — nastopil je posebno taktiko, s katero hoče zasejati klerikalno seme v Primorje. Ta listič in njega vodje pač predobro vedó, da v Istri klerikalizem še nima tal, dokler soglasno nastopata med narodom edina inteligentna slojeva, to je duhovščina in učiteljstvo. In sedaj je treba umetnim potom zasejati prepir med ta dva slojeva — zato pa prinaša ta list večkrat proti učiteljstvu naperjne, tendenciozne notice in — cele članke.

Rakteljeva 50letnica.

(Dalje.)

Ko je končal društveni predsednik slavnostni govor, je izročila gdč. Minka Skabrnetova v imenu „Ljubljanskega učiteljskega društva“ slavljencu krasen cvetlični šopek. Koj nato se je pa oglasil k besedi c. kr. okrajni šolski nadzornik gosp. ravnatelj Frančišek Levec ter govoril tako-le:

Slavna gospoda!

Dovolite mi, slavna gospoda, da tudi jaz, ki z nocojšnjim jubilentom že mnogo let živim v nekakem uradnem službenem razmerju, izpregovorim dve, tri kratke besede.

Najprej mu od vsega sreca čestitam kot človeku; zakaj Bog mu je podelil posebno milost, da je učakal leta, kakor se le malokateri izmed človeškega rodu more pohvaliti z njimi. In ta leta je učakal zdrav in krepak na duši in telesu.

In ker vsi, ki nas je kdaj zadela kakšna bolezen, dobro vemo, kako resničen je narodni pregovor, ki pravi: „Zdravje — najdražje blago!...“ moramo čestitati nocojšnjemu jubilantu, da ga je Bog oblagodaril s tolikim bogastvom.

Drugič mu čestitam kot očetu; zakaj odgojil je troje otrok, ki mu vsi delajo čast. Najstarejši sin, tukaj navzočni častiti gospod župnik Rudolf je čislán služabnik katoliške cerkve; drugi sin, gospod Teodor, je občeprijubljen in občespoštovan nadporočnik cesarske vojske. In ljubezniva hčerka, gospodična Minka, je vrla gospodinja, ki ima samo eno željo, to namreč, kako bi olajšala in osladila predragemu očetu življenja večerno pot.

Vprašam vas: Koliko jih je med nami, ki bi se mogli ponašati s takimi otroki? Koliko je zlasti učiteljev v naši deželi, ki bi tako, kakor nocojšnji jubilent, na svoja stara leta mogli reči o svojih otrokih: „Hvala Bogu, preskrbljeni so!“

Dobro so mi znane rodbinske in socialne razmere našega učiteljstva, in imel sem v svojem uradnem poslovanju mnogokrat priliko opazovati, kako je tega ali onega učitelja-

„Učit. Tovariš“ zavrnil je vže jedenkrat primerno nekaj pomflet tega lističa na učiteljstvo, ki je zagledal beli dan pod imenom „Učiteljski stan - resen stan“. — Številki 94. in 95. „Novega lista“ t. l. sta prinesli zopet članek, naperjen proti slovenskemu učiteljstvu pod naslovom: „Usoda našega naroda in učiteljstvo“.

Članku se kmalu spozna, kam „pes tace moli“. Deli se članek v dva dela, in prvemu delu se mora pripoznati, da je pisan še dokaj objektivno, posebno kar se tiče političnega sistema.

Tržaški domoljubi so imeli vže priliko nekoliko spoznati taktiko klerikalnih kranj. posvetnjakov. Zastopnik škofjeloških kmetijskih občin v dežel. zboru jim bodi poklican v spomin. A glavna smisel vsega članka se pak koncentruje v drugem delu spisa, kjer se dela propaganda za „Slomškarje“ in redovniške šole, a narodno napredno-učiteljstvo pa **smatra „najsposobnejšim“ za regenatstvo.**

Slušajmo, kako modruje člankar „Novega lista“: „Jedno najusodnejših šahovih potez proti naši narodni vzgoji pa je završil pangermanski zistem s tem „da je razdružil naše narodno učiteljstvo in jeden del istega nahujskal proti najboljši (!) tovarišici učiteljstva na učnem polju, duhovščini. Ta tuji vpliv, ki iz prej navedenih političnih vzrokov deluje na to, da slovensko učiteljstvo ne bode v gmotnem zadovoljno s svojim stanom, se je urinil mej naše narodno učiteljstvo in poskusil pri istem, koliko se dá pridobiti za ta političen sistem. Potem pa se mej naprednimi učitelji še hlina neka vnanjost v načelih, ki naj nosi znak absolutne svobode in samostalnosti učiteljska stanu! Na videz se glasi, kakor da ne more vse slovensko učiteljstvo delovati pod geslom najuzornejšega (?) pedagoga (!) Slomškega, marveč pa je bil potreben razkol mej učiteljstvom; resnično pa je in ostane, da je ta razkol ščuvala našem narodu sovražna tuja sila in navdahnjila svojim duhom oni del mej učiteljstvom, ki je najdovzetnejši za moderno svetovne, učiteljske, a ne slovenskemu narodu koristne ideje, oni del, ki je po svoje **moralni kvalifikaciji** v danem slučaju najpristopniši — **renegatstvu.** Mi smo uverjeni, da bi se temu delu slovenskega učiteljstva tudi ne godilo preslabo od onega hipa naprej, ko bi se izkazalo dovzetno za velikonemške težnje mej nami, oziroma, ki bi hotelo jadrati

očeta glodala črna skrb: „Kaj bo z mojimi otroki?“ Mož se je pošteno trudil in ubijal vse svoje življenje, a ni si toliko pritrudil, da bi svoje otroke svojemu stanu primerno preskrbel. Najhujši občutek pa je gotovo za vsakega očeta, ako ne more svojih otrok odgajati v isti sferi, v kateri sam živi; ako mora leči v grob s trpkostjo, da bodo njegovi otroci še večji trpini, nego je bil on sam.

Tega bridkega občutka pa novejšnji jubilančar ne bode občutil, zakaj imel je izredno srečo, da je svoje otroke odgojil cerkvi in državi v uglednejšem stanu in prijaznejših življenjskih razmerah, nego je bilo njemu samemu dano živeti. —

Tretjič čestitam novejšnjemu jubilanču kot učitelju. —

Na zakrimski bloški planoti, kjer so sneg, burja in medvedje doma, je pred petdesetimi leti kot skromen učitelj pričel svoje delovanje. A šolsko oblastvo je kmalu opazilo njegovo pridnost in uporabnost ter ga poslalo najprej na lepo Gorenjsko in kmalu nato na prijazno Dóbravo. In ko je pred štiridesetimi leti tedanji izborni šolski svetnik dr. Fr. Močnik za novoustanovljeno prvo javno mestno ljudsko šolo

„unter deutscher Flagge“. Nemška propaganda hoče tudi vidnih znakov, radi tega dobiva dokazov v onih vrstah, ki so se izneverile pravemu slovenskemu programu, ki ga je zažrtal našem učiteljstvu nepozabni Slomšek.

In kako značilni so ti znaki! Tu velja načelo: „Proč od Rima!“ proč s farji, isto načelo, ki je tudi načelo pangermansko-židovsko protestanski propagandi, katere ost je obrnjena proti katoliški duhovščini. Pa reci kdo, ako ni to za izjokati (?) se žalostno? Potem je pač jasno dovolj, zakaj se napredni učitelji tako trdovratno in s toliko samozavestjo in sovražnimi manirami postavljajo v boj proti svojim, narodu in veri zvestim tovarišem in zakaj se zgražajo v duhu, ki je tako lasten pangermanskem.

Ob takem dejstvu je tudi umevno, zakaj tej struji pripadajoči nadzorniki tako terorizujejo učitelje, ki po svoji vesti ne morejo izdati naroda tujcem. Za ta terorizem imajo pač najboljšo zaslonbo v 18.000 organizovanih nemških učiteljev. Ali se razumemo? In zakaj so baš ti napredni učitelji tako barbarško surovi nasproti „Slomškarjem“ in duhovščini? Zato, ker očitajoča slaba vest hoče za svoje utešenje brutalnosti, sicer ne molči. Z brutalnostjo se hoče pobiti k tlom, kar bi drugače bujno rastlo kot huda vest o silnem izdajstvu. Prav naravno je torej, da vestni narodni učitelji ne dosežejo z lepa ugodnega gmotnega položaja ter da je popolnoma odveč **pričakovati, da bi katera „stranka“** (aha!) mogla za učiteljstvo kaj storiti — ko pa to ovira ona roka, ki ovira vse naše narodno življenje (ste čuli!) — pangermanski zistem. Le tedaj bode bolje zanje, ako se zapodi kaj izvenrednega v deželi, v kateri žive in poučujejo — to izvanrednost naj si vsakdo sam misli.“

In to misel nam prav jasno pove člankar z naslednjim: „Nam se je svoj čas podtikalo, da želimo nazaj redovniško šolo. Tega pa zaradi mučnikov v učiteljstvu želeti ne moremo, ker bi potem morali želeti, da zgubi **svoj kruh tudi oni del učiteljstva, ki se ni izneveril slovenski zastavi.**

Kaj torej namerava pangermanski zistem z našim učiteljstvom t. j. z našo narodno vzgojo, smo v teh kratkih vrstah

ljubljsko potreboval najboljših treh učiteljev v deželi, je poleg Praprotnika in Belarja tudi našega jubilančarja poklical v Ljubljano.

Tu si je s svojim taktom, s svojim ljubeznivim vedenjem in vestnim izpolnjevanjem vseh svojih dolžnosti ustvaril ugledno stališče, ki je zaželjeni smoter najboljših mož izmed kranjskega učiteljstva.

Kakor večerna zarja nebó, tako našega jubilančarja njegova stara leta obseva iskrena hvaležnost tisoč in tisoč učencev.

Stanovski tovariši čislajo v našem jubilanču prvega svojega zaupnika in zagovornika. Bela Ljubljana mu je hvaležna podelila najvišjo čast — izvolila ga je za svojega meščana!

O našem jubilanču zatorej po pravici veljajo pesnikove besede: „Zarja večerna — slava nezmerana!“ In zatorej pijem na njegovo zdravje in rečem: Bog ga živi! — (Navdušeno odobravanje in ploskanje.) (Konec prih.)

povedali: on namerava čim preje izpodgrebsti tla rodoljubnemu (?) učiteljstvu, ali je prisiliti, da se odreče svoji zastavi. Ker pa ta zistem to hoče, moramo se nehote vprašati, ali bi bil kaj takega zistem zamogel hoteti **pri redovnikih?** Pri onih učiteljih, do katerih ne bi bila pristopna, ker so jo odločno odbijali, zlobna pangermanska politika. In tu se nam skoro vriva velika misel: ali pa že ni ležalo v tem velikonemškem načrtu, da se odpravijo te ugledne redovniške šole, katerih ne bi mogel napasti pangermanski volk, kakor zamore svobodne učitelje lajike? In naša narodna vzgoja, ali bi ne bila varniša nego pa je zdaj, ko preži na naše učiteljsvo ta velika nevarnost? —

Ali hočemo polemizovati s tem člankom? Hočemo li naštetiti ona dejstva, vsled katerih so se porodili „Slomškarji“? Hočemo li podati natančnejšo sliko o onem ponemčevalnem sistemu, o onej ponemčevalni metodi, katera vlada po naših samostanskih šolah? Ne in zopet ne!

Takemu članku, ki ga je pisal človek, ki ima pravico soditi o slov. učiteljstvu in njegova delovanju toliko, kakor slepec o barvah, pač ni vredno odgovarjati. Kadar bode pa mož prišel s suhimi fakti na dan, kadar bo prinesel in obelodanil štatistiko, na podlagi katere se bo pa s številkami dalo dokazati, kako sistematično potujčuje slovensko učiteljstvo slovenski narod s tem, da stremi za potujčevanje istega s tem, da se odtujaže raznim narodnim društvom, da ne podpira domačega slovstva, domačega časopisja, — no potem bomo pa govorili in sicer jasno in — odločno.

Sklepamo pa s srčno željo, da, ako vam je ljub mir in ako hočete, da ne stopimo tudi v Istri v oni položaj slovenskega razkola, kako n. pr. na Kranjskem ali pa na Goriškem, in tu bode razkol usodnega pomena za slovenski oziroma hrvaški narod — prenehajte z objavljanjem takih pamfletov. Slovensko učiteljstvo je v prvih vrstah narodnih delavcev in gorje slovenskemu narodu, ako prisilite to nesebično učiteljstvo, da se umakne s pozorišča narodnega dela, potem bo slovenski narod kmalu lahko klical: morituri vos salutant.

Pravim isterskim narodnjakom pa polagamo na sree, da zapirajo duri takim obskurnim lističem, kakor je ravno ta „Novi list“, ker struna, ako je prenapeta — poči.

Po volitvah.

III.

Pri ravnokar minulih deželnozborskih volitvah hrepenela je doseči klerikalna stranka absolutno večino v dež. zboru, dobro zavedajoča se, ako dobi večino v deželnem zboru, pride ji v roko tudi deželni odbor in deželni šolski svet. Če bi pa dobili klerikalci na ta način absolutno večino v svoje roke, imeli bi tudi vplivno moč v vseh okrajnih šolskih svetih, okrajnih cestnih zastopih itd., kajti tu bi klerikalno gospodarstvo imenovalo le take kimovce, ki bi se slepo klanjali absolutnim diktatorjem ljubljanskih klerikalcev. In ko bi se te klerikalne želje v istini izpolnile, no, potem bi nastopili kmalu ono pot, ki je tako na široko in globoko razvožena v blaženi Španski, kjer vozijo razni patri, blagoslovljeni in neblagoslovljeni, svoja težko obložena kola, v katera vpregajo revno paro, alfabetnega kmeta. Potem bi se tudi nad slovenskim učiteljstvom kmalu izpolnilo ono klerikalno grozilo, ki ga je pred dobrim letom objavila ultra-klerikalna „Koblenser Zei-

tung“, pisoča: „Der Schulmeister von Sadova wird immer gefrässiger, und es ist im höchsten Grade nothwendig, dass man ihm endlich den moralischen Brotkorb etwas höher hängt“. Narodna napredna stranka, zavedajoča se dobro, da bi bila absolutna klerikalna večina v deželnem zboru smrt in pogin slovenskega naroda, omejila se je le na to, da ohrani svoj „status quo“, kajti ona je dobro vedela, da ni v stanu prodreti v kmečkih občinah, kjer odločuje nerazsodno, vsled sistematičnega prepiranja klerikalni stranki vdano kmetsko ljudstvo.

Z ozirom na ravnokar navedena fakta se ni čuditi, da je učiteljstvo — po „svojej ogromni večini“ — kakor se je „Slovenec“ v nekem članku izrazil — stopilo v boj proti klerikalni stranki in se nagnilo v „pretežni večini“ v tabor narodno-napredne stranke.

Klerikalna stranka si je bila zbog svoje brutalne, nobenega, še tako umazanega sredstva se poslužujoče agitacije, tako gotova absolutne zmage, da se je že iz javne tajnosti dalo posneti, katere mandate so imeli takorekoč v žepu. Računali so tako-le: Šestnajst kmetskih mandatov in najmanj dva, oziroma tri mestne mandate. Toda Bonaventura in dr. Žlindra sta obračala, Bog — katerega ime se je ravno ob času volitev tolikokrat zlorabljalo — je pa obrnil. Prvi račun so jima prekrižali zavedni volilci vipavsko-idrijskega okraja. In ravno tu lahko z vso sigurnostjo trdimo, da je tu bila klerikalna domišljavost ravno s pomočjo narodno-naprednega učiteljstva poražena, torej s pomočjo one mase, „ki ima na svoji strani ali najslabše elemente med ljudstvom, ali pa nobenega“.

In ko je videla klerikalna stranka, da ji cvetje ne gre tako v plodovje, kakor si je domišljeval neomejeni diktator iz Ovijačeve palače, treba se je bilo zagnati z vso silo na mesta, držec se one stare, a vendar vedno nove prislovice: Namen posvečuje sredstva.

Kakor si je svoje dni dr. Šusteršič izkopal sam svoj politični grob z znano afero žlindre, istotako se je oropala klerikalna stranka, na naše dobro, toda nerazsodno ljudstvo najhujše delujočega orožja „vera je v nevarnosti“, ko se je zvezala s socialno demokracijo v Idriji — ki je prehodnica anarhizma in kateri je vera „postranska stvar“, katera sploh ne pripoznava nikake verske dogme, torej je v tej zadevi popolnoma indefirentna. In stranka, katera zataji svoje najsvetejše načelo, katera izpodkoplje takorekoč lastnoročno svoj temelj, taka stranka nima več pravice do obstoja. Na podlagi tega bomo tudi brezobzirno pobijali vsako kričanje in hlinjenje klerikalne stranke, kadar pride pred ljudstvo, bodisi v obliki škofovega pastirskega pisma, bodisi v obliki članka, priobčenega v „Domoljubu“, da je „vera v nevarnosti“.

Vero je vrgla klerikalna stranka med „staro šaro“.

Zmes.

XXXIII.

Moj prijatelj dr. Lampek je pred kratkim nekaj »Zmesi« postavil v »Slovencu« v »kotiček za liberalce«. Prevelika čast g. doktorček! V uvodnih člankih in noticah sicer trdi vselej »Slovenec«, da ne znamo misliti, zdaj nam pa vsaj nekaj pameti že priznava. No, sčasoma še uteg-